

BCA-P.2.3.1/2-2A

พ้อแม่สมบูรณ์แบบ

(ชุดลอยพุ่ม อันต์ับ ๒๔)

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ๆ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกสุขสถาพร ๆ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบ
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลู่สู่เดรัจฉาน ๆ
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๆ
บรรษัทพระพุทธรองศ์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ๆ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปถพี ๆ

พ.ท.

๒๕๒๓

พ่อแม่สมบูรณ์แบบ

[ชุดลอยปทุม อันคับ ๒๔]

ธรรมบรรยาย

ของ

พุทธทาสภิกขุ

ภาควิสาขบูชา

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

๑๖ มิถุนายน ๒๕๒๒

ศรัทธาบริจาคน

นางหม้อย ลิมสกุต และ นางวุ่น ตันติวิวัฒน์

อุทิศแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ เล่ม

๑๔ กรกฎาคม ๒๕๒๕

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปี สวนโมกข์

จิตลึง พุท ธรรม สงฆ์

จิตลึง พุทธรรมสงฆ์ อย่างแรงกล้า
นั้นซึ่มซาบ สญญาตา สว่างไสว
ในสญญาตา มีกรุณา เต็มสุดใจ
แต่ผู้ให้ และผู้รับ กลับไม่มี

กรุณา ที่เป็นตัว สญญาตา
คือมหา อเบกขา วิสุทธิศรี
ใครเห็นชัด เหลือจะจัด ว่าชั่วหรือดี
เขาเห็นพุท- มณฑลที่ ในกายตน

ดั่งนั้นจัด ให้มหา อเบกขา
นำวิญญาณ์ สิวิมตติ วิสุทธิผล
ดวงประทีป แห่งปัญญา ถ้าเต็มผล
ย่อมเต็มล้น ด้วยมหา กรุณา.

พุทธทาส อินทนนท์

บรรยายธรรม ภาควิสาขบูชา ๒๕๒๒ ครั้งที่ ๑๐

๑๖ มิ.ย. ๒๒ ชุดสิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม

ที่ลานหินโค้ง สวนโมกข์

พ่อแม่สมบูรณ์แบบ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิสาขบูชา เป็นครั้งที่ ๑๐ ในวันนี้อาตมาก็จะได้กล่าวถึง สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม ต่อไป
ตามเดิม; เฉพาะวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า พ่อแม่สมบูรณ์
แบบ.

โลกยังขาดพ่อแม่สมบูรณ์แบบ.

นี้หมายถึง พ่อแม่ที่สมบูรณ์แบบ ยังเป็นสิ่งที่
เราพากันมองข้าม ว่าเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับความอยู่รอด

ของมนุษย์หรือเป็นสิ่งสำคัญ ในการที่มนุษย์จะมีความปลอดภัย มีความเป็นอยู่ประกอบไปด้วยสันติภาพหรือสันติสุข เหมือนทุกๆ เรื่องที่แล้มาแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าเราพากันมองข้ามสิ่งเหล่านี้แล้ว มันก็ดับทุกข์ได้ยาก หรือมันจะก่อปัญหาแห่งความทุกข์ ให้เกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด หรือว่าจะริเริ่มก่อปัญหาขึ้นมา ก็แล้วแต่กรณี.

การที่มนุษย์เราในโลกนี้ ไม่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ก็มีเหตุปัจจัยหลายอย่าง แต่อย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมาก ก็คือยังขาดพ่อแม่สมบูรณ์แบบ คือ ขาดบิดามารดา ที่ถูกต้องตามแบบแห่งพระธรรม หรือถูกต้องตามหลักของพระธรรม.

ข้อนี้จะต้องพูดกันเสียก่อนว่า ไม่ใช่ว่าอาตมาจะโทษใคร หรือจะให้ชวนกันถือว่า เป็นความผิดของใคร แต่มันเป็นสิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย อยู่ในโลกในเวลานี้ ที่ว่าโลกขาดบิดามารดาที่สมบูรณ์แบบ เหตุปัจจัยที่ทำให้โลกเราขาดบิดามารดาที่สมบูรณ์แบบนี้ ก็มีอยู่มากเหมือนกัน มีเหตุปัจจัยหลายๆ อย่าง : อย่างว่าสิ่งต่างๆ

มันเป็นมา ในลักษณะที่ซับซ้อนยุ่งเหยิงมากขึ้น หรือว่า
การอบรมสั่งสอน ในขั้นพื้นฐานนั้นไม่พอ.

เช่นว่า การศึกษาไม่พอ ที่จะทำให้มนุษย์รู้ว่า
ตัวเองเกิดมาทำไม? ควรจะได้อะไร? โดยวิธีใด? อย่างนั้น
มันก็ไม่พอ, มันไม่มี, คนเหล่านั้นเป็นบิดามารดาขึ้นมา
ก็ไม่อาจจะสอนให้ลูกเด็ก ๆ รู้ว่า เกิดมาทำไม? ควรจะได้
อะไร? และโดยวิธีใด? ดังนี้ เป็นต้น, เพราะการศึกษา
มันไม่พอ.

การศึกษาไม่พอ นี้ก็ไม่รู้จะไปโทษใครอีกเหมือน
กัน, เพราะว่าไม่มีใครอาจจะรับผิดชอบ, เพราะว่าสิ่ง
ทั้งหลาย มันก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. บ้านเมืองของเรา,
บุคคลของเรา, การงานของเรา, ก็เป็นไปตามเหตุตาม
ปัจจัย; ไม่มีใครที่จะควบคุมบังคับไว้ได้ มันจึงไม่มีความ
สมบูรณ์แบบ. เราจึงมีการศึกษาที่ไม่สมบูรณ์แบบ, มีการ
งานการกระทำไม่สมบูรณ์แบบ, กระทั่งมีครอบครัว มีบิดา
มารดา คนแก่คนชรา ล้วนแต่ไม่สมบูรณ์แบบ; มันขาด
ตกบกพร่องอย่างนั้นอย่างนี้ไปตามเรื่อง. โลกมนุษย์มันก็
เป็นอย่างนี้.

↓ ปัญหาต่าง ๆ ขมบนเพราะขาดความเชื่อฟัง.

ที่นี้อาตมาก็มองเห็นไปในทางที่ว่า ถ้าเรามีบิดามารดาสมบูรณ์แบบ ปัญหาเหล่านี้ก็จะไม่เกิดขึ้น. เราควรจะได้พิจารณากันดูให้ดี ถึงสิ่งที่เรียกว่า บิดามารดาสมบูรณ์แบบ แม้ว่าจะไม่ใช้สิ่งที่จะทำเอาได้เดี๋ยวนี้ หรือจะหวังได้โดยง่ายก็ตาม; เราก็ควรจะนึกถึง และเอามาพิจารณากันดู ให้เป็นที่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง.

ถ้าบิดามารดาสมบูรณ์แบบ ลูกเด็ก ๆ ก็จะเป็นมนุษย์ที่เริ่มจะสมบูรณ์แบบมาแต่เล็ก, แล้วก็จะสมบูรณ์แบบได้ ในที่สุดมนุษย์ก็ไม่มีปัญหา.

เดี๋ยวนี้มนุษย์มีแต่ปัญหา พุทฺกกันไม่รู้เรื่อง สอนกันไม่ได้ จนกระทั่งว่า ยุคนี้ไม่มีบิดามารดา ที่บุตรจะเชื่อฟัง, ไม่มีครูบาอาจารย์ ที่ศิษย์จะเชื่อฟัง, กระทั่งว่าไม่มีรัฐบาล ที่ประชาชนรักใคร่ ยินดีร่วมมือด้วยอย่างเต็มที่ อย่างนี้เป็นต้น.

บิตามารดาเป็นได้ ๒ ความหมาย คือทางกายและวิญญาณ.

คำว่า *พ่อแม่* หรือ *บิตามารดา* นี้ขอให้ทำความเข้าใจกันให้ถึงที่สุด ว่ามีอยู่ ๒ ความหมายคือ *บิตามารดา* ในทางกาย ที่ให้กำเนิดมาในทางกาย, แล้วก็ *บิตามารดา* ในทางจิตทางวิญญาณ ที่ให้เกิดความรู้ แสงสว่างอันถูกต้องทางจิตทางวิญญาณขึ้นมา ซึ่งกลายเป็นการเกิดอีกครั้งหนึ่งคือเกิดโดยธรรมชาติ, เกิดโดยแสงสว่างของพระธรรม.

ท่านลองสังเกตดูให้ดีว่า คนเรานั้นมันจะมีการเกิด ๒ หนอย่างนี้เสมอไป : เกิดมาจากบิตามารดา ก็เสร็จไปแล้ว, ทุกคนก็เกิดเสร็จแล้ว; แต่ที่นั่นการที่จะเกิดโดยทางจิตใจ เป็นมนุษย์ที่ดี ที่ถูกต้อง ตามความหมายแห่งความเป็นมนุษย์นั้น บางคนยังไม่ได้เกิดด้วยซ้ำไป, บางคนก็เกิดผิดๆ ไปเป็นมนุษย์ที่เลว คือไม่ใช่มนุษย์เสียก็มี. การเกิดครั้งที่ ๒ นี้ จะเรียกว่าการเกิดในทางวิญญาณ.

เมื่อการเกิดมี ๒ ชนิด อย่างนี้ บิตามารดาก็ต้องมี ๒ ชนิดไปด้วยกัน คือบิตามารดาในทางกาย และบิตามารดาในทางวิญญาณ.

บิฑามารดาทางร่างกาย ก็รู้กันอยู่แล้ว ไม่ต้องอธิบาย ว่าใครเป็นลูกของพ่อแม่คนไหน ก็มีพ่อแม่ันั้นเป็นบิฑามารดา; ส่วนการเกิดทางวิญญาณนี้มองเห็นยาก ไม่รู้ว่าเกิดเมื่อไร, เกิดโดยใคร; เพราะเป็นเรื่องทางจิตใจไม่เห็นตัว ต้องสังเกตเอาเองว่า เรามีแสงสว่างอันถูกต้องเกิดขึ้นในใจ สำหรับความเป็นมนุษย์ของเรา นี้ เมื่อไรโดยใคร ที่ไหน ก็ขอให้ลองคิดดู.

พระพุทธเจ้าทรงเป็นบิดาทางวิญญาณด้วย.

ที่นี้ยังมี การเกิดอย่างพิริวตอง เช่นว่ามาบวชพระบวชเณร นี้ก็ถือว่าเกิดเหมือนกัน, เกิดอีกแบบหนึ่ง; อาจจะไม่ใช่เกิดทางวิญญาณก็ได้ เพราะว่าบวชกันอย่างหลับหูหลับตา ตามขนบธรรมเนียมประเพณี มันก็เป็น การเกิดอีกชนิดหนึ่ง เกิดมาเป็นภิกษุสามเณรสักว่าโดยลักษณะโดยวรรณะภายนอก.

อันนี้ก็แล้วแต่ว่า การบวชของคนนั้นเป็นอย่างไร; ถ้าเป็นเรื่อง บวชตามธรรมเนียม มันก็เป็นเรื่องภายนอกก็สงเคราะห์ไว้ เหมือนกับว่าการเกิดทางกายก็ยังได้, ทาง

รูปร่างภายนอก. แต่ถ้าว่าเขาได้ เป็นพระเป็นเณรที่แท้
จริง สมตามความหมายของการบรรพชาแล้ว ก็เรียกว่า
เกิดในทางวิญญาณ ก็ได้; ก็มี พระพุทธเจ้าเป็นบิดาให้
เกิดในทางวิญญาณ. ในบรรดาการเกิดทางวิญญาณกันนี้
เราจะต้องถือว่า พระพุทธองค์เป็นบิดาในชั้นสูงสุด.

มีคำกล่าวที่เข้าใจยาก ได้ยินว่า เป็นพุทธภาษิต
ด้วยเหมือนกัน ว่า พระสารีบุตรเป็นผู้ให้เกิด พระโมค-
คัลลานะเป็นผู้เลี้ยง. น้อตมาก็ยังเข้าใจไม่ได้เหมือนกัน;
แต่สันนิษฐานว่า การที่ให้เกิดวิชาความรู้ แสงสว่าง ในหมู่
สงฆ์ เป็นหน้าที่ของพระสารีบุตร; ส่วนการควบคุมให้
ปลอดภัย เป็นหน้าที่ของพระโมคคัลลานะ. ท่านจึงตรัส
ว่า พระสารีบุตรเป็นผู้ให้เกิด, พระโมคคัลลานะเป็นผู้เลี้ยง
ก็หมายความว่าทำความปลอดภัย ทั้งทางภายในและทั้งทาง
ภายนอกอยู่นั่นเอง แม้ว่าจะเป็นเรื่องในทางวิญญาณ.

ลักษณะของบิดามารดาฝ่ายกาย.

เอาละ, ที่นี้มาพูดกันให้ละเอียด หรือพิศดาร
สักหน่อย ในเรื่อง การเกิด ที่มีพ่อแม่สมบุรณ์แบบ.

พ่อแม่สมบุรณ์แบบ สำหรับจะมีการเกิดกันในทาง
ร่างกาย อย่างที่กิด ๆ กันอยู่ทั่ว ๆ ไปนี้แหละ ; เรามา
พิจารณากันดูให้ดี ว่าถ้าพ่อแม่สมบุรณ์แบบดี แล้วจะ
เกิดลูกดีได้อย่างไร ? แม้ในทางร่างกายทางธรรมดา
สามัญนี้ ในทางร่างกายนี้ ก็ยังจะต้องแยกออกเป็นตอน ๆ
ได้หลายตอนได้แก่ :—

ข้อแรกที่สุด ก็จะต้องหมายถึง กรรมพันธุ์ที่ดี
คือผู้ที่ เป็นบิดามารดา นั้นเป็นมนุษย์ที่ดี ไม่วิปริตทางกาย
ทางจิต ทางระบบประสาท ไม่ใช่บ้า ๆ บอ ๆ หรือไม่มีอะไร
ที่บกพร่องนั้นแหละ. เป็นบิดามารดาที่มีกรรมพันธุ์ดีมา
หลายชั่วคนแล้ว เราจะทำได้ไหม ? มันจะเพิกฤมาตรง
กันได้ไหมว่ามีทั้งพ่อและแม่ที่มีกรรมพันธุ์ดี ปรกติถึงที่สุด.

ที่นี้ การตั้งครรรค์ ในบิดามารดาที่ดีโดยกรรม-
พันธุ์นี้ ลูกก็ต้องมีกรรมพันธุ์ที่ดี มาแต่ในท้อง พ่อแม่ดี
หมายความว่า มีอนามัยดี ลูกก็จะมีอนามัยดีมาตั้งแต่ใน
ท้อง ; เพราะว่าบิดามารดาที่ดี เอาใจใส่ตัวเองดี,
เอาใจใส่ลูกในครรรค์ดี ; ลูกในครรรค์ก็มีอนามัยดีมาแต่ในท้อง,
ออกมาไม่มีอะไรวิปริต. นี้เรียกว่ามีจิตดี หรือพืชพันธุ์

แห่งจิตใจดี อาศัยอยู่ในกรรมพันธุ์ที่ดี ในร่างกายที่ดี
ของบิฑามารดา; เมื่อเป็นทารก ตั้งอยู่ในครรภ์ โตขึ้นมา
จนกว่าจะคลอดก็เป็นเด็กในครรภ์ที่ดี เพราะบิฑามารดาดี.

ที่นี้มาถึงขั้นที่เรียกว่าคลอด ก็มีการคลอดดี
ถูกต้อง ไม่มีความผิดพลาดอะไร ๆ เกี่ยวกับการคลอดของ
เด็กนั้น; เด็กนั้นก็คลอดออกมาดี; ไม่ใช่ว่าจะมีเหตุหรือ
อุบัติเหตุ หรือเชื้อโรค หรืออะไรก็ตาม จนเป็นเด็กที่พิการ
หรือว่าคลอดก้นอย่างโง่เขลา ทำให้เกิดการพิกลพิการ.
นี้ถ้าพ่อแม่ ก็มีการคลอดดี.

ที่นี้การคลอดดีแล้ว ก็การอบรมดี ตั้งแต่นาที
ที่เกิดมา : ประคบประหงมลูกในทางที่ถูกต้อง เด็กก็เป็น
ลูกทารกที่ดี ที่เจริญขึ้นมาดี, นี้เรียกว่าเกิดมาแล้วก็เลี้ยงดี
อบรมดี ไปทุกสิ่งทุกอย่าง ในทางร่างกายของทารกนั้นก็
สมบูรณ์ดี. เขาก็มีอนามัยดีต่อมา เป็นทารกที่มีอนามัยดี:
หมายความว่า มีร่างกายที่ดี สำหรับจะเป็นพื้นฐาน
สำหรับจิตใจที่ดี ต่อไปข้างหน้า.

เด็กทารก ได้รับการอบรมดี ก็มีมรรยาดี.
คำว่า มรรยาท^๕ หมายถึงประพฤติกกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะ

ต้องทำกันวันหนึ่งๆ : การพูด การจา การยืน เดิน นั่ง นอน การกินอาหาร การถ่ายอุจจาระ บัสสาวะ อะไรก็ตาม แม้แต่ว่าจะแต่งเนื้อแต่งตัว มันก็ดีโดยมรรยาทไปเสียทั้งนั้น แล้วก็ให้ศึกษาเล่าเรียนดี เด็กก็มีความรู้ดี ในการศึกษาตลอดไป.

นี่หมายความว่า พ่อแม่ที่สมบูรณ์แบบ ต้องจัดให้ลูกมีการศึกษาดี เป็นเหตุให้มีสมรรถภาพดี คือมีความสามารถ มีคุณสมบัติ มีสมรรถนะดี.

ที่นี้พ่อแม่ ก็ดูแลให้ลูกมีสังคมดี อย่าให้ไปคบพวกอันธพาล. ข้อนี้คงจะยากมาก ที่จะกวัดขั้นเด็กๆ ให้สังคมกันแต่ในคนที่ดี; แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ที่พ่อแม่ที่สมบูรณ์แบบจะต้องรู้จักกระทำ ให้ลูกมีสังคมดี นี้เรียกว่า เป็นเด็กที่มีความรู้ดี มีความประพฤติดี มีการคบหาสมาคมดี มีคนรักใคร่อยู่ทุกๆ ไป ก็เสร็จไปตอนหนึ่ง.

ที่นี้พ่อแม่ ก็จัดให้มีคู่อรองที่ดี. ตามธรรมเนียมโบราณนั้น เป็นหน้าที่ของบิดามารดาโดยตรง ที่จะทำ ให้ลูกได้มีคู่อรองที่ดี; แต่เด็กเดี๋ยวนี้เขาแหวกแนว

เขาไม่อยากจะให้บิดามารดาเกี่ยวข้องกับ **เด็กได้รับการศึกษา**
มาผิด ๆ คือได้รับ **การศึกษานิตแบบมหาทางด่วน** มา ก็
 อยากจะเลือกคู่ครองของตนเอง ไม่ให้บิดามารดาเข้ามา
 เกี่ยวข้อง.

มันก็ คงยาก อยู่สักหน่อย **ที่บิดามารดาสมัยนี้**
 จะจัดให้ลูกมีคู่ครองที่ดี แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังปรากฏว่า
 มีคนทำได้อยู่มากเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าเขาจะยอมแพ้ไปเสีย
 ทั้งหมด; ยังมีบิดามารดาที่สามารถจัดการในเรื่องนี้ ได้
 เป็นที่น่าพอใจ คือไม่ให้ลูกแหวกแวนนั้น ทำอะไรแหวก
 แวนได้. ช่วยดูช่วยแลกันไปทุกอย่างทุกทาง ให้ลูกมี
 คู่ครองที่ดี.

คำว่า ดี นั้น ไม่ได้หมายความว่าสวย หรือ รวย หรือ
 อะไร ไปเสียทั้งนั้น; แต่ให้มันดีสำหรับจะเป็นมนุษย์ที่
 ถูกต้อง, เป็นมนุษย์ที่ไม่มีปัญหา.

ครั้งนี้มีคู่ครองดี บิดามารดาก็ให้ทรัพย์สินสมบัติ
 เป็นการลงทุนตามที่จะให้ได้เป็นอย่างดี; ^{นี้เรียกว่า}
 ลงทุนให้ดี. ทรัพย์สินสมบัติอะไรที่ควรจะมอบให้ ก็มอบให้
 อย่างที่อย่างฉลาด อย่างที่จะเอาไปทำเสียหายไม่ได้.

แล้วต่อไปจากนั้น ก็เป็นที่ปรึกษาที่ดี ลูกหลาน
มีเหย้ามีเรือนไปแล้ว บิดามารดาก็ยังเป็นที่ปรึกษาที่ดี เพราะ
ลูกคลอออกมาจากบิดามารดา บิดามารดารู้จักดี รู้เรื่องดี
ก็ควรจะเป็นที่ปรึกษาได้ดี. ดังนั้น ลูกที่ดีก็ยังเชื่อฟังบิดา
มารดา จนกระทั่งว่าออกจากเรือนไปแล้วนั้น บิดามารดาก็มี
โอกาสเป็นที่ปรึกษาที่ดี เรื่อยๆ ไปจนตลอดชีวิต. แม้บิดา
มารดาจะแก่ชรา เป็นปู่ เป็นตา เป็นย่า เป็นยาย ไปแล้ว
ก็ยังเป็นที่เคารพนับถือเชื่อฟังของลูกเด็ก ๆ อยู่ เป็นที่ปรึกษา
ที่ดี.

ทำไมคนแก่ห่อหมเหล่านี้ จึงเป็นที่ปรึกษาที่ดีได้?
ก็เพราะว่าเขาเคยเป็นบิดามารดาที่ดี มาตั้งแต่แรกเริ่ม
เดิมที มา โดยกรรมพันธุ์ หลายชั่วอายุคนแล้ว. ฉะนั้น
จึงมีความรู้ถูกต้อง ไม่มีทางที่จะผิดพลาด, *แม้ว่าจะไม่ได้*
เล่าเรียนมาก เหมือนสมัยลูกเด็ก ๆ *แต่เขาก็มีความรู้* อย่าง
อื่นซึ่งจำเป็นกว่านั้น.

เด็ก ๆ ก็เรียนมาแต่เรื่องทำมาหากิน, เรื่องเฉลียว
ฉลาดในการทำมาหากิน, แต่ไม่มีความรับผิดชอบชั่วดี
ควรไม่ควร ตำสุงอย่างไรมันไม่รู้, ฉะนั้นคนแก่รู้,

คนแก่^{๕๖}รุ่มมาก เพราะว่ายู่มานาน นั่นเอง; ความที่มีอายุมากมีอายุนานนั้นแหละ ก็เป็นผู้สามารถจะเป็นที่ปรึกษา ของคนที่ยังมีอายุน้อย.

ฉะนั้น เด็กๆ จึงเคารพต่อบิตามารดา บู่ย่า ตายาย; แล้วก็ไม่มีทางที่จะผิดพลาด, ไม่มีทางที่จะต้องมานั่งเข็ดหน้าตา หรือไปฆ่าตัวตาย ไปกระโดดน้ำตาย ไปกินยาตายเหมือนเด็กสมัยนี้^{๕๗}โดยมาก.

นี้เรียกว่า บิตามารดา หรือพ่อแม่สมบูรณแบบ ให้กำเนิดทางกายมาอย่างดี ถูกต้องสมบูรณแบบ ก็คือว่า มันถูกต้องไปทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีอะไรที่ผิดพลาดในทางฝ่ายที่เรียกว่าฝ่ายกาย เป็นสายกันมา. บิตามารดามี *กรรมพันธุ์ดี* มาหลายชั่วคนแล้ว *ตั้งครรภ์ดี* *เด็กมีอนามัยดี* มาแต่ในท้อง มีจิตใจสมประกอบ *คลอดออกมาดี* *ปลอดภัย* *เลี้ยงดูดี* *อบรมดี* *มีอนามัยดี* *มีมรรยาทดี* *มีความรู้ดี* *มีความสามารถดี* *มีการสังคมดี* *มีคู่ครองดี* *ได้รับการลงทุนให้เป็นอย่างดี* *มีที่ปรึกษาไปจนตลอดชีวิต.*

นี้เรียกว่าพ่อแม่สมบูรณแบบ สำคัญหรือไม่ สำคัญ? ท่านทั้งหลายลองคิดดู; จำเป็นหรือไม่จำเป็น

ท่านทั้งหลายลองกิดดู? และถ้าไปเกิดมองข้ามสิ่งนี้เสีย มันจะเป็นอย่างไร? มันโง่หรือฉลาด ที่ไปมองข้ามสิ่งนี้เสีย ว่าเราจะต้องมีบิดามารดาที่สมบูรณ์แบบ แม่ในทางฝ่าย ร่างกาย.

ลักษณะของบิดามารดาฝ่ายวิญญาณ.

เอ้า, ที่นี้ก็ตามถึง บิดามารดาฝ่ายวิญญาณ. การเกิดทางวิญญาณได้กล่าวมาแล้วว่า เป็นการเกิดแห่งจิตใจ คือจิตใจที่มันเหมือนกับหุบอยู่นั้นมันบานออกมา จิตใจที่มีค มน্থอยู่ มีความสว่างไสวขึ้น. การเกิดทางวิญญาณนี้; ผู้ที่ช่วยให้มีความเกิดทางวิญญาณนี้ ก็จะเป็นบิดา- มารดาเอง ก็ได้, เป็นครูบาอาจารย์ ก็ได้, เป็นพระ- เจ้าพระสงฆ์ ก็ได้.

บิดามารดาให้กำเนิดทางกาย มาที่หนึ่งแล้ว เสร็จ ไปตอนหนึ่งแล้ว; แต่ถ้าสามารถจะให้การเกิดทางวิญญาณได้ ก็ยิ่งดี ได้แก่บิดามารดา ที่ได้ศึกษาพระธรรมหรือหลักพระ- ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ที่ดีที่งาม

ทุกสิ่งทุกอย่าง ; เป็นผู้รู้เป็นผู้แตกฉาน ในเรื่องอย่างนี้.
แล้วบิฑามารคานี้ ยังสามารถจะให้กำเนิดในทางวิญญาณ
อีกทีหนึ่งด้วย หรือว่าจะให้มาพร้อม ๆ กัน คู่กันมากับ
การอบรม ให้เจริญก้าวหน้าในทางฝ่ายร่างกาย.

เห็นได้ง่าย ๆ ว่า บิฑามารดาเลี้ยงลูกมา ให้เจริญ
ทางร่างกาย แล้วก็อบรมมา ให้เจริญในทางจิตใจ ;
อย่างนี้เราเรียกว่า บิฑามารคานี้ได้ช่วยให้เด็กนั้นเจริญ
ขึ้นมา ทั้งทางฝ่ายร่างกายและฝ่ายวิญญาณ ก็เป็นพ่อแม่ทั้ง
ทางฝ่ายร่างกาย และฝ่ายวิญญาณ.

ในฝ่ายวิญญาณ นี้ เราจะเล็งถึง การที่ท่าน
สามารถชักนำให้มีศีลธรรมดี น้อย่างหนึ่ง ชักนำให้มี
หลักพระธรรมดี และถูกต้อง น้อย่างหนึ่ง.

หลักธรรมแบ่งเป็นขนธรรมดาและโลกุตตระ.

ขอแบ่งพระธรรมออกเป็น ๒ ตอน : ในตอนศีล-
ธรรม คือหลักธรรมะพื้นฐาน ทั่วไป น้อย่างหนึ่ง, หลัก
พระธรรมชั้นสูง คือเรื่องอันเกี่ยวกับโลกุตตระ เนื้อ
โลกหรือสิ่งสูงสุดของมนุษย์ นี้ตอนหนึ่ง.

เรื่องที่ดี ๆ สำหรับไปตามโลก เป็นไปตามวิสัย
โลก นี้เราเรียกว่า ศีลธรรม ต้องทำให้ดีเหมือนกัน. ที่นี้
เรื่องที่ทำให้จิตใจอยู่เหนือโลก เหนือวิสัยโลก เหนือ
ความบีบคั้นของโลก เหนือปัญหาานาชนิดในโลกนี้
อย่างนี้เรียกว่า โลกุตตระ.

การให้เกิดในทางวิญญาณ นั้น หมายถึงการ
ชักนำให้มีศีลธรรมดี และ ให้มีโลกุตตระธรรมดี. พุท
กัณอย่างง่าย ๆ ก็พูดอย่างนี้แล้วกัน. เอ้า, ใครชัก นำให้
อยู่ในโลกได้อย่างดี นี้ตอนหนึ่ง, แล้ว ชักนำให้อยู่
เหนือโลก ไปเสียเลย นี้ อย่างหนึ่ง.

หมายความว่า สอนให้รู้จักดำรงชีวิตอยู่ ไปตาม
ประสาโลก ที่นิยมกันว่าดี : เป็นเด็กดี เป็นผัวดี เมียดี
เป็นบิดาดี เป็นมารดาดี เป็นอะไรดี อยู่กันไปในโลกตาม
วิสัยโลก. นี้ก็เรียกว่า เรื่องทางวิญญาณด้วยเหมือนกัน
แต่ยังเกี่ยวอยู่กับโลก.

ที่มันยังมีดีไปกว่านั้นได้ ก็ว่า อยู่ในโลกนี้
ถึงอย่างไร, จะดีเท่าไรมันก็ยังมีความทุกข์แน่นอน. คนรู้
อย่างโลก ๆ นี้ ไม่ทำจิตใจให้สูงเหนือโลกไปได้ มันก็เที่ยวรัก

นั่นโกรธนี่ เกลียดนี่ กลัวโน้นอยู่ ไม่มีที่สิ้นสุดแหละ; อยู่ใน
โลกมันเป็นอย่างนั้นเองก็เรียกว่าใช้ได้ แต่อย่างเป็นโลกๆ
ยังไม่พอ ยังไม่สูงสุด.

นี่ก็มาสอนกันให้รู้ถึงเรื่องโลก ว่ามันเป็น
อย่างนั้นเอง, เรื่องโลกแล้วมันก็ต้องเป็นโลกอย่างนั้นเอง
คือมัน จะต้องมีความทุกข์ นั้นแหละ. พุทฺถง่าย ๆ ถ้าไม่มี
ความทุกข์เพราะทำชั่วทำเลว มันก็ยังมีความทุกข์ เพราะว่า
สิ่งต่าง ๆ มันเป็นไปตามธรรมชาติ.

เช่นว่า เราไม่ได้ไปทำอะไรที่ไหน ขโมยก็มาขโมย
เงินของเราไปหมด; อย่างนี้เราจะมานั่งร้องไห้ให้โง่อยู่
ทำไม. แต่คนธรรมดาทนไม่ได้, ถูกขโมยเงินไปสัก
แสนสองแสน ล้านสองล้าน ก็มานั่งร้องไห้อยู่ คนธรรมดา
ก็เป็นอย่างนี้. หรือเป็นเรื่องธรรมดายิ่งขึ้นไปอีกว่า สามิ-
ตาย ภรรยาตาย เขาก็มานั่งร้องไห้อยู่ เพราะไม่สามารถจะทำ
อะไรให้ดีกว่านั้นได้; แม้ลูกตายอย่างนี้ ก็อยากจะตายด้วย
อย่างนี้ เพราะว่ายังมีความรู้สึกในระดับโลก.

ถ้ามีความรู้ที่เหนือโลก ก็ไม่ต้องมานั่งเป็น
ทุกข์อยู่ เพราะสิ่งเหล่านี้. จะมีอะไรได้ จะมีอะไรเสีย
มีอะไรเป็น มีอะไรตาย มีอะไรขาดทุน มีอะไรได้กำไร

มีอะไรแพ้ มีอะไรชนะ เขาก็ไม่เห็นว่าเป็นประหลาดอะไร
เป็นของธรรมดาไปทั้งนั้น.

เพราะว่าเขา^{มี}หลักที่เป็นหัวใจของพระพุทธ-
ศาสนา คือ บทที่ว่า มันอย่างนั้นเอง, มันอย่างนั้นเอง
ที่เรียกว่า ตถตา แปลว่า มันเป็นอย่างนั้นเอง. มันเป็นไป
ตามกฎเกณฑ์ของธรรมดาอย่างนั้นเอง เรียกว่า ชัมมนิยามตา
หรือที่ละเอียดก็เป็น อิทัปปัจจยตา—มันมีเหตุปัจจัยของ
มันอย่างนั้น มันก็เป็นอย่างนั้น, มันมีเหตุปัจจัยของมัน
อย่างนั้น มันก็เป็นอย่างนั้น. มองดูเห็นอยู่อย่างนี้ มัน
ก็ไม่มี ความทุกข์ร้อนอะไร; แต่พร้อมกันนั้น มันก็
ไม่มีความโง่ ไปยินดี หลงไหล หัวเราะร่าเริง คือมันปรกติ
อยู่ได้.

คนธรรมดา เมื่อได้ทำอะไรก็กระโดดโลดเต้น,
เมื่อขาดทุนก็นั่งร้องไห้อยู่; แต่คนที่มีความรู้พระธรรม
อันสูงสุดแล้ว ไม่เป็นอย่างนั้น. ได้ทำอะไรก็อย่างนั้น
เอง; จะทำต่อไปก็ได้ ไม่ทำต่อไปก็ได้ แล้วแต่เหตุผล
ของตน. เมื่อขาดทุนก็ไม่ร้องไห้อยู่ เพราะเห็นว่าอย่าง
นั้นเอง จะทำต่อไปก็ทำให้มันดี ทำเสียใหม่ให้ถูกต้อง

มันก็ไม่ขาดทุน. นี่เรียกว่า ไม่มีอะไรมาทำให้จิตใจ
หวั่นไหว แปรปรวน ยินดียินร้าย และไม่มีความทุกข์
เพราะสิ่งใดในโลก. นี่การเกิดในทางวิญญานนั้น มันไป
ได้ไกลอย่างนี้.

การเกิดทางร่างกาย มันก็ หยุดอยู่เพียงแค่นี้ได้
เป็นคน : เป็นคนดีเท่านั้นเอง คนที่ สมมติกันว่าดี :
อย่างนี้เรียกว่าดี ยิ่งสวย ยิ่งรวย ยิ่งอะไร ด้วยก็ยิ่งดี แล้วมัน
ก็ดีได้เพียงเท่านั้น ; ยังจะต้องหัวเราะ ยังจะต้องร้องให้
สลັบกันไปตามความเปลี่ยนแปลงในโลก. เกิดในทางฝ่ายกาย
มันได้เพียงเท่านั้น.

ที่^๕เกิดในทางฝ่ายจิต มัน ไปไกลกว่านั้น
คือจิตมันสูงขึ้นไป. จิตมีวิวัฒนาการสูงขึ้นไป ๆ จนเป็นจิต
ที่ไม่รู้จักทุกข์, ทุกข์ไม่เป็น, ทุกข์ไม่ได้อีกต่อไป. การ
เกิดทางวิญญานมันคืออย่างนี้.

พระพุทธเจ้าทรงเป็นบิดาทางวิญญานจนถึงบนสุด

พระพุทธเจ้าทรงเป็นบิดา ให้มีการเกิดทาง
วิญญาน หรือว่าสืบพันธุ์ ใช้คำหยาบคายสักหน่อย ; ขอ

อภัยว่า สืบพันธุ์ ต่อๆกันมา โดยพระสาวก; ให้มีการ
เกิดทางวิญญาณอยู่เรื่อย ๆ อย่าให้รู้จักขาดตอนได้ในโลกนี้,
ให้มนุษย์ในโลกนี้มีการเกิดทางวิญญาณ อย่างถูกต้องกัน
เรื่อย ๆ ไป, ให้โลกนี้มันเป็นโลกของมนุษย์ที่สมชื่อ คือ
มนุษย์แปลว่าผู้มีจิตใจสูง.

เกิดทางกายแล้วให้ ได้เกิดทางวิญญาณด้วย.

ขอให้คนในโลกนี้ เป็นมนุษย์ โดยความมีจิตใจ
สูง อยู่เหนือความทุกข์เหนือกิเลส อันเป็นเหตุให้เกิด
ทุกข์กันต่อไป. อย่าให้การเกิดในแบบนี้มันสูญหายไป
เสีย ให้มันยังคงมีอยู่ตลอดไป.

ส่วนการเกิดทางร่างกายนั้น เป็นเพียงพื้นฐาน
สำหรับให้ตั้งอยู่เพื่อการเกิดทางวิญญาณ; ฉะนั้นเมื่อ
มีการเกิดทางร่างกายมาอย่างดีแล้ว ก็ให้ตั้งอยู่สำหรับเป็น
พื้นฐาน สำหรับการเกิดในทางวิญญาณอีกต่อไป.

ขอให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจ มองเห็นอย่าง
ชัดเจนแจ่มแจ้งอย่างนี้ ว่าเรามีการเกิดมาโดยทางร่างกาย
แล้วเสร็จไปแล้ว เสร็จอยู่แล้ว ก็ขอให้ได้มีการเกิดในทาง
วิญญาณ ทางจิตใจต่อไปอีก; ให้จิตใจสว่างไสวแจ่มแจ้ง
ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามคลองของพระธรรม จะเรียก

ว่าตั้งค้นใหม่ทางจิตใจ แล้วก็เบิกบานออกไป จนกว่าจะถึง
ที่สุดของการเกิดทางวิญญาณ.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงอย่าได้เสียที่ที่ได้
เกิดมา เมื่อเกิดมาทางกายแล้ว ให้ได้เกิดในทางจิต
ในทางวิญญาณ ต่อไปอีก จนถึงขั้นสุดท้าย; มีจิตใจสูง
อยู่เหนือปัญหาทุกอย่าง, อยู่เหนือความทุกข์ทุกอย่าง; เรียก
ว่ามีร่างกายกับจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ระคนอยู่ด้วยกิเลสและ
ความทุกข์อีกต่อไป, ก็เรียกว่า ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์
ควรจะได้รับ.

นี่เราเกิดมา เพื่อประพฤติ กระทำ ผีกลั่น
อบรม ทุกอย่างๆ เรื่อยๆ ไป จนถึงขั้นที่ว่า มีร่างกาย
และจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ระคนอยู่ด้วยกิเลส ไม่ระคนอยู่
ด้วยความทุกข์อีกต่อไป; ไปได้ถึงที่นั่นแหละ เรียกว่า
ถึงที่สุด คือสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

มนุษย์เก่ง แต่ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม.

เดี๋ยวนี้คนในโลกนี้มิได้รู้ เขาให้เล่าให้เรียนกัน
มากมาย มันก็ไม่รู้. มนุษย์ได้รับการศึกษาอบรมเก่งกล้า

สามารถ จะไปเหาะเหินเดินอากาศ ไปโต้มหาสมุทร หรือจะทำอะไรก็ได้ ไปเหยียบพระจันทร์เล่นก็ได้ หรือทำกันเรียกว่าเหลือที่จะคาดคิดได้ มนุษย์ก็เก่งถึงอย่างนี้. อาตมาเปรียบว่า มนุษย์สมัยนี้เก่งกว่าพระวิษณุกรรม ในเรื่องนิยาย ที่เราเคยได้ยินได้ฟังมาเสียอีก.

ครั้นถามว่า มนุษย์เก่งอย่างนี้แล้ว จะไปที่ไหนกันเว้ย? มนุษย์ก็ตอบว่า *ไม่รู้เว้ย; ไปถามคอมพิวเตอร์.*

จึงถามว่า *อะไรที่ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้?* เขาก็บอกว่า *ไม่รู้เว้ย ไปถามคอมพิวเตอร์.*

ถ้าแกมัวไม่รู้อยู่อย่างนี้ แกจะเดินอย่างนี้ให้มันถูกราว ไปหาที่ที่ควรจะไปได้อย่างไร? เขาก็บอกว่า *ไม่รู้เว้ย ไปถามคอมพิวเตอร์.*

มนุษย์สมัยนี้ไม่รู้ว้ว่า เกิดมาทำไม? จะไปที่ไหน? จะได้อะไร? เขายังไม่ได้ถามคอมพิวเตอร์. ถ้าใครไปถามเขา เขาก็บอกว่า *ไปถามคอมพิวเตอร์.*

อาตมาไม่ใช่จะอวดดี; อยากรจะอวดสักหน่อยเถอะ ไม่ใช่อวดดี ว่าไม่ออกไปเมืองนอก, ไม่ออกไปเที่ยว

เมืองนอก. ถึงแม้ใครจะลงทุนให้ไปก็ไม่ได้ไป เพราะกลัว
จะไปพบคำตอบว่า ไปตามคอมพิวเตอร์. ไปที่ไหน ๆ ก็มัว
แต่ไปตามคอมพิวเตอร์ แล้วเราก็งงกลับมา เพราะฉะนั้น
ไม่อยากจะไปเมืองนอกกับเขาดอก กลัวจะได้รับคำตอบว่า
ไปตามคอมพิวเตอร์.

มนุษย์เราไม่รู้ว่า จะเกิดมาทำไม? จะได้อะไร?
ได้โดยวิธีใด? พ่อไม่รู้ก็ให้ไปตามคอมพิวเตอร์; นี่บ้าน
ก็มากน้อย. มนุษย์เกิดมาสร้างคอมพิวเตอร์ แล้วก็ไปตาม
คอมพิวเตอร์ ให้คอมพิวเตอร์เป็นผู้บัญชา ว่ามนุษย์จะต้อง
ทำอย่างไร; อย่างนั้นมันก็ไม่มีความเป็นมนุษย์เหลืออยู่ที่
ตรงไหน? ขอให้ไปคิดดูให้ดีๆ.

เอาละ ขอให้สรุปความกันให้ได้ว่า พ่อแม่สมบูรณ์
แบบนั้น คือพ่อแม่ที่ให้การเกิดทางร่างกายที่ดีที่สุด.
ครั้งมีการเกิดทางร่างกายที่ดีที่สุดแล้ว ก็ให้มีการเกิดใน
ทางวิญญาณที่ดีที่สุด อีกระยะหนึ่ง อีกตอนหนึ่ง หรืออีก
ชั้นหนึ่ง, แล้วเรื่องมันก็จบเท่านั้นแหละ มันไม่มีอะไรอีกแล้ว
เพราะไปถึงจุดสูงสุด ที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ขอร้องให้ทบทวนคุณอีกครั้งหนึ่งว่า พ่อแม่สมบูรณ์แบบ ทั้งการเกิดฝ่ายร่างกาย และการเกิดฝ่ายวิญญาณนี้สำคัญไหม? สำคัญที่มากน้อย? ทำไมไม่สนใจ? ทำไมไม่มองข้าม ทำไมไม่รู้ไม่ชี้ว่าจะต้องมีกันอย่างไร? จึงขอฝากไว้ในฐานะเป็นสิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม.

บุตรเป็นวัตถุของมนุษย์.

ที่นี้จะพูดถึงสิ่งที่เรียกกันว่าลูก พ่อแม่ก็ต้องมีลูก มีลูกก็ต้องมีพ่อแม่; ถ้าไม่มีลูก ไม่มีความเป็นพ่อแม่ หรือว่าลูกมันจะมีโดยไม่มีพ่อแม่ นั่นก็ไม่ได้. ดังนั้น พ่อแม่กับลูก ก็เป็นสิ่งที่ต้องมีคู่กันไปเสมอ เหมือนฝากับตัวนี้ต้องมีเป็นคู่กัน.

จะเป็นพ่อแม่ที่ดีได้; ก็เพราะว่ามีลูกที่ดี; ถ้าทำให้มีลูกที่ดีไม่ได้ มันก็เป็นพ่อแม่ที่ดีไม่ได้. ฉะนั้น ลูกที่ดี ก็เหมือนกัน จะต้องอาศัยพ่อแม่ที่ดี; ไม่มีพ่อแม่ที่ดี ลูกมันก็ดีไปไม่ได้. นี่หมายถึงพ่อแม่ที่ให้ความเกิดอย่างถูกต้อง ทั้งทางกายและทางวิญญาณ อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

มีพระบาลี ซึ่งจำได้ว่า จะเป็นพุทธภาษิตด้วยซ้ำไป
ว่า ปุตุตา วตุถุ มนุสุสานิ คือมีผู้มาถามพระพุทธเจ้าว่า อะไร
เป็นวัตถุของหมู่มนุษย์? ท่านว่า ปุตุตา วตุถุ มนุสุสานิ
- บุตรเป็นวัตถุของมนุษย์.

นั่นคำว่า วัตถุ นั้น เดียวกัน เราใช้สำหรับสิ่งที่ไม่มี
ชีวิตวิญญาณ เช่นก้อนอิฐ ก้อนหิน ก้อนหิน อะไรต่างๆ
นี้เป็นวัตถุ? ถ้าเข้าใจอย่างนี้ แล้วก็ผิดเรื่องผิดราวไปหมด
เข้าใจกันไม่ได้. วัตถุในที่นี้มันแปลว่า สิ่งที่เพ่งเล็ง.
เราเพ่งเล็งไปยังสิ่งใด สิ่งนั้นก็เป็วัตถุ ซึ่งเป็นที่ตั้ง
แห่งการเพ่งเล็ง. นี้วัตถุมีความหมายอย่างนี้.

ที่นอกข้อหนึ่ง อีกความหมายหนึ่ง วัตถุ นี้แปลว่า
ที่ตั้งที่อาศัย, วัตถุแปลว่า ที่ตั้งที่อาศัย; ไม่มีวัตถุที่ตั้งที่
อาศัยแล้ว มันก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นได้ ที่แท้มันก็เกือบจะเป็นสิ่ง
เดียวกันแหละ ถ้าอะไรมันเป็นที่ตั้งที่อาศัยได้ คนก็ไปเพ่งเล็ง
ที่นั่น; เมื่อไปเพ่งเล็งที่นั่นจนแจ่มแจ้ง มันก็ใช้เป็นที่
ที่ตั้งอาศัยได้.

อย่างว่าทำกรรมฐาน ก็มีอารมณ์สำหรับกรรมฐาน;
อารมณ์ของกรรมฐานนั้นแหละ คือวัตถุสำหรับเพ่งเล็ง.

ต้องเพ่งจิตไปที่นั่น ที่วัตถุนั้น ที่วัตถุนั้นแล้ววัตถุนั้นมัน
เป็นที่ตั้งที่อาศัยของการกระทำกรรมฐาน; ฉะนั้นอารมณ์
ของกรรมฐานจึงเป็นวัตถุที่เพ่งเล็ง และเป็นที่ตั้งที่อาศัย
ของการทำกรรมฐาน นี่เป็นตัวอย่าง.

บุตรเป็นวัตถุของมนุษย์อย่างไร?

ที่นี้ เราก็มาคูกันว่า บุตร คือ ลูก หลาน เหลน
นี่ เป็นวัตถุของมนุษย์อย่างไร?

ขณะที่ ๑ เป็นที่เพ่งเล็ง ก็หมายความว่า บุตรนี้
เป็นที่เพ่งเล็งของพ่อแม่. พ่อแม่ที่ยังไม่เคยมีบุตร ก็เพ่ง
เล็งที่จะมีบุตร ความอยากมีบุตรนั้นแหละ ก็คือเพ่งเล็งที่จะ
มีบุตร; ฉะนั้นบุตรจึงเป็นวัตถุที่เพ่งเล็ง ของคนที่จะเป็น
พ่อแม่. บุตรในความหมายนี้เป็นที่เพ่งเล็ง. มนุษย์ทั้งหลาย
เพ่งเล็งที่จะได้บุตร อยากที่จะได้บุตร สำหรับจะสืบสกุล
ก็ตามใจ สำหรับจะเลี้ยงดูเมื่อคนแก่เฒ่าก็ได้ หรือจะเป็น
ประโยชน์อย่างอื่นก็ได้.

สามีภรรยาที่เขาเพ่งเล็งที่จะได้บุตร ฉะนั้น
บุตรจึงเป็นที่เพ่งเล็งของมนุษย์ ซึ่งเป็นโดยธรรมชาติ

ที่สามีภรรยาเขาเพิ่งเล็งที่จะได้บุตร หรือจะเป็นโดยสติปัญญา
เหตุผลอะไร ก็ยังได้เหมือนกัน ได้อีกชั้นหนึ่ง ว่าเขาควร
จะมีบุตร เขาก็เพิ่งเล็งในการที่จะมีบุตร บุตรจึงเป็นที่เพิ่ง-
เล็งของมนุษย์.

ท่านทั้งหลายที่เป็นบิดามารดามาแล้ว ก็ไปนึก
ทบทวนดู ว่าเราเคยมีความประสงค์มุ่งหมายเพิ่งเล็งอย่างนั้น
หรือเปล่า? แล้วก็รู้ได้เองว่า บุตรนั้นเป็นที่เพิ่งเล็งอย่างไร?

ที่^๕นี้^๖น^๗ยะที่ ๒ คือ บุตรเป็นวัตถุที่ตั้งอาศัยของ
หมู่มนุษย์, ^๕นี้เห็นได้ง่ายเหลือเกิน ว่าถ้าไม่มีบุตร มนุษย์
ก็สูญพันธุ์; ^๖ไม่ต้องอธิบายอะไรมาก ถ้าไม่มีบุตรออกมา
มนุษย์ก็สูญพันธุ์แล้ว ไม่ได้มานั่งมาพูดกันอยู่ที่^๗นี้. ^๘จะ^๘นั้น
ที่ตั้งที่อาศัยสำหรับจะให้มนุษย์ยังคงอยู่ ก็คือบุตร^๙นั่นเอง.
การมีบุตร ก็คือการสร้างที่ตั้งที่อาศัยสำหรับมนุษย์ ให้ยังคง
ยืนอยู่ต่อไป อย่าให้มนุษย์สูญพันธุ์, ^๙ก็^๙นับว่าเป็นการกระทำ
ที่ถูกต้อง ตามความหมาย^{๑๐}นี้^{๑๐}ในระดับ^{๑๑}นี้.

ถ้าไม่มีบุตร มนุษย์ก็สูญพันธุ์; โลกนี้ก็ไม่มี
ความหมายอะไร ถ้าไม่มีมนุษย์อยู่อาศัยในโลก; เหมือนกับ
ที่เราพูดกันเดี๋ยวนี้ว่า ^{๑๑}อนาคต^{๑๑}นี้^{๑๑}ฝาก^{๑๑}ได้กับ^{๑๑}ยุวชน ^{๑๑}ก็^{๑๑}เด็ก^{๑๑}ๆ

เดี๋ยวนี้ก็พูดกันมาก ว่าเด็ก ๆ นั้น คืออนาคตของชาติ หรืออนาคตของโลก, บุตรจึงมีความสำคัญ ถึงขนาดที่ว่า จะอยู่หรือจะหมดสิ้น ก็เพราะบุตร เพราะยุวชน.

ที่นี้ก็มาพูดถึง ปัญหาที่เนื่องกันอยู่ว่า เราจะมียุทธชนนิตไหนกัน ที่จะเป็นที่ตั้งที่อาศัยของมนุษย์ได้? แล้วเราก็ควรจะเฟื่องเลี้ยงบุตรชนนิตนั้นแหละ. เรามาศึกษากันให้เข้าใจกันเสียก่อน ว่าเราจะมียุทธชนนิตไหน มนุษย์จึงจะอยู่รอด ไม่สูญพันธุ์ และเป็นโลกมนุษย์ที่ดี ที่น่าอยู่. ที่นี้เราก็เฟื่องเลี้ยงบุตรชนนิตนั้น.

ฉะนั้นเราอย่าถือกันง่าย ๆ ว่า มันเป็นเรื่องตามธรรมชาติ หมู หมา กา ไก่ มันก็ทำของมันได้, มันก็มีบุตรของมันได้. นั่นก็เป็นเรื่องของหมู หมา กา ไก่; แต่คนไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น. คนควรจะมีการเฟื่องเลี้ยงเลือกเอาอย่างนี้ อย่างนั้น ตามที่ควรจะเป็น. ฉะนั้นเราจึงมีจุดมุ่งหมายที่ว่า จะมีบุตรกันอย่างไร จึงจะเป็นที่ตั้งที่อาศัยของมนุษย์ชาติ คือความมีอยู่ของมนุษย์นั้นเอง?

เราได้พบเห็นบุตรที่เลว ๆ มันก็มีค่าเป็นของสกปรกชิ้นหนึ่งค้อนหนึ่ง ออกมาจากท้องของบิดามารดา มันมีความ

หมายเพียงเท่านั้น; อย่างนี้จะไม่เรียกว่าบุตร, เรียกว่า
 ก้อนสกปรกก้อนหนึ่ง ออกมาจากบิตามารดา เสียมากกว่า;
 ต้องเป็นบุตร คือเป็นที่ตั้งของมนุษย์ เป็นที่พึง
 ประารถนาของบิตามารดา.

แต่อย่างไรก็ดี ชื่อนั้นก็ขึ้นอยู่กับบิตามารดา
 อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ว่ามัน เป็นการยาก ที่บุตรเขา
 จะสร้างตัวเองขึ้นมาได้; เพราะว่ามันเป็นทารก หรือว่า
 ก่อนทารก มันก็คิดนึกอะไรไม่ได้ มันมีเจตนาอะไรไม่ได้.
 ฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับบิตามารดา ก็จะทำให้เขาเกิดมาอย่างไร?
 แล้วเกิดมาแล้ว จะอบรมกันอย่างไรจนเป็นบุตรที่ดี? หน้าที่
 ของบุตรจึงมีเพียงอย่างเดียว คือเชื่อฟังบิตามารดา.

๕๔๔   ๕   ๕๕   ๕

บุตรที่ดีที่สุด คือบุตรที่เชื่อฟัง.

นี่ขอพูดกับผู้ที่ เป็นบุตรทั้งหลาย ในโลกนี้ ใน
 ปัจจุบันนี้ว่า บุตรที่ดีที่สุดนั้น พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า
 คือ บุตรที่เชื่อฟัง ไม่ใช่บุตรที่สวय ที่รวย ที่เรียนเก่ง,
 ที่อะไรๆ. เก่งกาจสามารถไปหมด เก่งกว่าบิตามารดา;
 อย่างที่ท่านก็ไม่เรียกว่าบุตรที่ดี เพราะเขาไม่เชื่อฟังบิดา

มารดา เขาของทองพองชน เหนรคุณบิดามารดาเมื่อไรก็ได้ ;
 อย่างที่ปรากฏมากขึ้นทุกที ในหนังสือข่าวในปัจจุบันนี้
 ในยุคนี้ ที่มีการศึกษาชนิดเป็นหมาทางคว้น ก็มีบุตรที่ฆ่าบิดา-
 มารดา ปรากฏออกมาให้เห็น มากขึ้นทุกทีๆ ดังที่เป็นข่าว
 นั้นมันถึงขนาดฆ่า.

ที่นี้ ยังมีบุตรอีกประเภทหนึ่ง ที่ทำให้บิดา-
 มารดาร้อนใจ เหมือนกับจับใส่ลงไปในนรก นั้นมีมากกว่า
 มาก, มันมากกว่ามาก. บุตรที่ถึงกับฆ่าบิดามารดาเลยนั้น
 มันยังน้อย, บุตรที่ทำให้บิดามารดาร้อนใจเหมือนกับตก
 อยู่ในนรกนี้ มันยังมีมาก กำลังมาก และมีมากอยู่ในโลก
 นี้ก็ไม่ใช่บุตร *ไม่ตรงตามความหมายของคำว่า บุตร* คือผู้
 ที่ยกบิดามารดาขึ้นมาเสียดจากนรก คือความร้อนใจ.

ฉะนั้น ขอให้เรามองให้เห็นว่า คำว่า บุตรดีที่สุด
 คือบุตรที่เชื่อฟัง. ถ้าบิดามารดามีความเห็นไม่เหมือน
 เรา และต้องการเป็นอย่างอื่น บุตรก็ควรจะเป็นฝ่ายยินยอม
 ให้เป็นไปตามความประสงค์ของบิดามารดา, โดยถือเสียว่า
 ชีวิตของเราทั้งหมดนี้ ได้มาจากบิดามารดา มันควรจะ
 เป็นของบิดามารดา : ฉะนั้นก็ยอมให้บิดามารดาไปหมดเลย.

ส่วนข้อที่ต้องการไม่เหมือนกันนั้น ค่อยพูดจา
กันได้ ปรับปรุงกันได้ ทำความเข้าใจกันได้ จนในที่สุด
มันก็จะพอไปกันได้ กับความประสงค์ของบิฑามารดา. เพราะ
ว่าบิฑามารดานั้นรักลูกเหลือประมาณ ไม่มีใครจะรักเราเท่า
บิฑามารดา; ฉะนั้นจึงเป็นที่ไว้ใจได้ว่า ไม่มีความหวังร้าย
ไม่มีเจตนาร้าย ความต้องการของบิฑามารดา ล้วนแต่
ต้องการความสุขสวัสดิ์แก่บุตรทั้งนั้นเลย. ฉะนั้นเรา
แน่ใจ ที่จะยกมอบชีวิตนี้ ให้เป็นไปตามความประสงค์ของ
บิฑามารดา จะทำมาหากินกันอย่างไร จะมีอะไรต่อไป
มันก็เป็นเรื่องที่ปรึกษากันได้.

นี้บุตรชนิดนี้แหละ เป็นวัตถุที่ตั้งที่อาศัยของมนุษย์
เป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา และหวังจะได้อยู่ จึงคิดว่า เป็น
เรื่องที่ควรจะมอง ไม่ควรจะมองข้าม ก็มันเป็นสิ่งสำคัญ
ที่ไม่ควรจะพากันมองข้าม.

การอบรมบุตรเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ควรมองข้าม.

เดี๋ยว มันก็เป็นสิ่งสำคัญ ที่ พากันมองข้าม
หรือไม่เห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญ จึงพากันมองข้าม. บิฑามารดา

มักจะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว ไม่เอาใจใส่บุตรให้ดีที่สุด ไม่อบรมเขาให้ดีที่สุด; โศกขึ้นมาบุตรก็สนองคุณ โดยการที่ไม่รับรู้ความเป็นบิดามารดา เหน่คุณบิดามารดา เรื่องมันก็จะเป็นอย่างนั้นเอง.

ถ้าเราอย่าเห็นเป็นของเล็กน้อย ว่า บิดามารดา ที่สมบูรณ์แบบ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย. ต้องมี ต้องทำ ต้องจัดขึ้นมาให้ได้ ปรับปรุงตัวเองให้เป็นพ่อแม่สมบูรณ์แบบ และ ถ้าเราเป็นลูก ก็พยายามที่จะเป็นลูกที่สมบูรณ์แบบ; เพราะว่าเราจะต้องเป็นลูกของบิดามารดา เรื่อย ๆ ไป จนกว่าจะเข้าโลง, ไม่ใช่ว่าเป็นลูกของบิดามารดา เฉพาะแต่เมื่อเล็ก ๆ อยู่. เราก็เป็นลูกบิดามารดาเรื่อย ๆ ไป จนกว่าจะเข้าโลงตามบิดามารดาไป ก็เป็นลูกสมบูรณ์แบบ สมกับที่ว่า พ่อแม่ก็เป็นพ่อแม่สมบูรณ์แบบ.

ถ้าในโลกนี้มีพ่อแม่สมบูรณ์แบบ และมีลูกสมบูรณ์แบบ แล้วก็หมดปัญหา ไม่มีปัญหาแล้วร้าย หรือ วิกฤตการณ์ต่าง ๆ นานา อย่างที่กำลังเป็นอยู่ในบ้านเมืองเรา ในชาติประเทศของเรา หรือในโลกทั้งปวง.

โลกไม่มีสันติสุข เพราะขาดหลักธรรม.

โลกทั้งปวงไม่มีสันติภาพ ไม่มีสันติสุข มัน
 เนื่องมาจากมนุษย์ไม่เป็นมนุษย์, มนุษย์ไม่เป็นมนุษย์
 เพราะขาดพ่อแม่สมบุรณ์แบบ และขาดความเป็นลูก
 ที่สมบุรณ์แบบ; ฉะนั้นจะให้เรียนอะไรกันอย่างไร เก่ง
 กล้าสามารถเท่าไร ก็ไม่ทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้.

นี่ก็น่าเศร้า ที่ว่า การศึกษาแห่งยุคปัจจุบันนี้ เขา
 ให้เรียนแต่หนังสือกบวิชาชีพ ไม่ให้เรียนหลักพระธรรม
 มันก็ขาดส่วนสำคัญไป. ถ้าขึ้นเป็นอยู่อย่างนี้ไม่มีหวังทั่วโลก
 นี้จะเป็นโลกของมนุษย์ได้; เว้นไว้เสียแต่ว่า ผู้จัดการ
 ศึกษาในโลกนี้ เขาจัดการศึกษาให้สมบุรณ์แบบขึ้นมาอีก
 ครั้งหนึ่ง คือ ให้เรียนหนังสือ ให้เรียนอาชีพ แล้วก็
 ให้เรียนหลักธรรมะ สำหรับความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง.

เมื่อเข้าอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง รู้สึกยินดีมาก
 ที่รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ท่านยอมรับว่า การศึกษา
 ของประเทศไทยนั้น ยังเป็นแบบสุนัขหางด้วน. นี้ไปอ่าน

สยามรัฐฉบับวานนี้ มีเรื่องนี้ : การที่นักเรียนตึกกัน อะไรกัน
 โกลาหลวุ่นวายในโรงเรียนนั้น เพราะวาระบบการศึกษาของ
 เรา ยังเป็นสุนัขหางด้วน. ท่านรัฐมนตรีท่านยอมรับอย่างนี้.
 ที่ชื่นใจก็คือว่า มันมีหวังว่า ในอนาคตท่านจะจัดการศึกษา
 ให้มันสมบูรณ์แบบ ไม่เป็นแบบสุนัขหางด้วน แล้วก็พอดี
 กับที่อาตมาก็กำลังพูดเรื่องนี้อยู่.

ต้องช่วยกันให้การศึกษาทางศาสนา.

ฉะนั้นจึง ขอให้พ่อแม่ทั้งหลายนี้ ช่วยสนใจเป็น
 พิเศษ อบรมลูกหลานของเราเอง ให้ได้รับการศึกษา
 ส่วนที่ยังขาดอยู่ หมายความว่า ถ้ารัฐบาลหรือกระทรวง
 ศึกษาธิการ เขายังจัดให้ไม่ทัน, การศึกษาส่วนที่ ๓ ที่ยัง
 ขาดอยู่ เขายังจัดให้ไม่ทัน; แล้วก็เรานี้แหละ พ่อแม่
 นี้แหละ ช่วยกันจัดให้ลูกๆ ให้สนใจมากเป็นพิเศษ,
 ช่วยจัดการศึกษาส่วนที่ ๓ ให้แก่ลูกๆ ของเรา. ลูกของเรา
 ได้รับการศึกษามา ๒ ชนิด จากโรงเรียน แล้วได้รับ
 อีกชนิดหนึ่งที่บ้าน โดยเรา; แล้วลูกของเราก็มีการ

ศึกษาสมบูรณ์แบบ ไม่เป็นเหมือนสุนัขทางคว้น มันก็จะ
รอดตัวไปได้.

พระเจ้าพระสงฆ์ ก็เหมือนกัน จะช่วยให้การ
ศึกษาอบรมสั่งสอนในส่วนนี้ ให้เต็มขึ้นมาเร็วๆ,
สอนหลักธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์นี้ ให้มันเต็ม
ขึ้นมาเร็วๆ, ขดเซยกันที่ว่า รัฐบาลหรือ กระทรวง
ศึกษาธิการ เขายังทำไม่ทัน. เรื่องมันมาก อย่าไป
โทษเขาเลย ทั้งโลกมันเป็นอย่างนั้นแหละ. เอามาเป็น
ภาระหน้าที่ของบิณฑบาตากรุณาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์
ทำเป็นส่วนตัว. ให้ลูกเด็ก ๆ ของเรา มีความรู้เรื่อง
พระธรรม สำหรับความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง.

นี่ก็เป็นเรื่อง ให้กำเนิดในทางวิญญาณ กว้าง
เหมือนกัน, ให้การเกิดทางวิญญาณ ให้มีขึ้นมา ให้เจริญ
เติบโต จนเขาเป็นมนุษย์ที่เจริญสูงสุด ทั้งฝ่ายร่างกายและ
ทั้งฝ่ายวิญญาณ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรพากันมอง
ข้าม.

พูดสั้น ๆ ก็พูดว่า มาช่วยกันเร็วๆ, ช่วยทำ
ความสว่างไสวแจ่มแจ้ง ให้แก่ลูกเด็ก ๆ ในส่วนการ
ศึกษาที่ ๓ คือหลักพระธรรมของพระศาสนา ที่ทำให้เขา

มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. เราก็จะได้มีมนุษย์ อยู่กัน
 ในโลกอย่างโลกของมนุษย์ มันไม่เคียดร้อัน ไม่ยุ่งยาก
 ไม่ลำบาก ไม่ระส่ำระสาย มิฉะนั้นแล้วก็จะเหมือนกับว่า
 อยู่ในนรก.

โลกนี้จะกลายเป็นนรก เมื่อคนมีความเห็น
 แค่ว่า มีความร่ำรวยมาจากความเห็นแค่ว่า คอยจ้องแต่จะ
 เอาประโยชน์ จะกอบโกย; ไม่มีธรรมะ มันก็เป็นโลก
 นรก ต้องทนอยู่ในนรก. โลกนี้ก็^๕เป็นโลกที่ไม่น่าอยู่อาศัย
 ยิง^๕ชน; แต่ก็ต้องจำใจทนอาศัยอยู่ ในโลกที่ไม่น่าอยู่เพราะ
 การศึกษาไม่สมบูรณ์ ดังที่กล่าวแล้ว.

อาตมาเห็นว่า การบรรยายในวันนี้สมควรแก่เวลา
 จึง ขอร้องให้ท่านผู้ฟังทั้งหลาย สรุปรเอาใจความ ไปพิจารณา
 พิเคราะห์ เพื่อความเป็นพ่อแม่สมบูรณ์ เป็นบุตร
 สมบูรณ์ ในฐานะเป็นสิ่งไม่มองข้ามเป็นอันขาด, เป็น
 สิ่งสำคัญที่ไม่อาจจะพากันมองข้าม, แล้วก็ได้รับประโยชน์
 โดยสมควรแก่ฐานะ สถานะของตน จงทุก ๆ คนเถิด.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ ให้พระคุณเจ้า
 ทั้งหลาย ได้สวดบทคณะสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติ
 ธรรมะ ตามที่มุ่งปรารถนากันสืบไป

รายชื่อหนังสือ ชุดลอยปฐม

อันดับ เรียง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ เรียง	พิมพ์ครั้งที่
๑. คู่มือมนุษย์	๖	๑๓. ธรรมพริบใหม่	๒
๒. ศิลปแห่งการจด ด้วยถาภูตสัมมปัญญา	๑	๑๔. ตดตาช่วยได้	๑
๓. ศิลปแห่งการมีพระพุทธเจ้า อยู่กับเนื้อกับตัว	๑	๑๕. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑
๔. ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑	๑๖. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๓	๑
๕. ธรรม ๒๔ เหลี่ยม	๓	๑๗. ค่าของครู	๑
๖. พุดกับเงร	๑	๑๘. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑
๗. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๑	๑๙. ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด	๑
๘. เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑	๒๐. การเก็บความโกรธใส่ถังฉาง	๑
๙. ธรรมโอสถสำหรับโลก	๑	๒๑. การปรุงเป็นทุกขอย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง	๑
๑๐. ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒	๒๒. อาหารหล่อเลี้ยงใจ	๒
๑๑. ปรมัตถธรรมค่ากลอน	๑	๒๓. ปุณฺณกิริยาวัตถุ	๑
๑๒. นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้	๒	๒๔. พ่อแม่สมบุรณแบบ	๑

เรียนชีวิต

เรียนชีวิต อย่าแสวง จากแหล่งนอก
อย่าเข้าไป ในคอก แห่งศาสตร์ไหน
อย่ามัวคิด ยุ่งยาก ให้ฝากใจ
อย่าพิจารณา จาระไน ให้นุงนัง

อย่ายึดมั่น นั่นนี่ ที่เรียกกฎ
มันตรงตรง คดคด อย่างหมดหวัง
จงมองตรง ลงไปที่ ชีวิตัง
คุณแล้วหยิ่ง ลงไป ในชีวิต

ให้รู้ส หมดทุกด้าน ที่ผ่านมา
ให้ชิมซาบ วิญญาณ์ อย่างวิเศษ
ประจักษ์ทุกข์ ทุกระดับ กระชับขีด
ปัญหาชีวิต จะเผยออก บอกตัวเอง.

พุทธทาสภิกขุ